Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

№ 134 (4770)
ВТОРНИК
ИЮЛИИН
10
1945 он

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

Сэн 20 мүнгэ

Советскэ Союзай Геройн үндэр нэрэзэргэдэ хүртэһэн бурят-монгол арадай эрхим хүбүүдэй нэгэн ДАРМА ЖАНАЕВТА алдар соло!

Нүхэр Жанаев Хэжэнгын аймагай Худанай Бэлшэр нютагта түрэһэн ба инженер-электрээр Улан-Удэдэ хүдэлмэрилдэг байһан юм.

Чувашска АССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ Чувашска АССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведтэ ВКП(б)-гэй Чувашска Обкомдо

ССР Союзай Арадай Комиссарнарай Совет ба ВКП(б)-гэй Центральна Комитет болбол Чувашска Автономно Советскэ Социалистическэ Республикын хүдэлмэришэд, колхознигууд ба интеллигенциие тэрэнэй 25 жэлэй ойтой дашарамдуулан амаршална.

Чувашска арад болбол советскэ байгуулалтын ашаар Российска Федерациин бусад арадуудтай ахадүүгэй хани барисаатай байжа агуухэ ород арадай туһаламжатайгаар ажахын ба культурна байгуулалта дээрэ тон ехэ амжалтануудые туйлаба. Чувашска арад болбол өөрынгөө гүрэн түрые байгуулжа, тэрэнээ бүхэжүүлээ, национальна кадрнуудые ургуулаа, урдань гээгдэнги байһан Чувашиие түрүү ажаүйлэдбэритэй ба хүгжэнги социалистическэ хүдөө ажахытай советскэ республика болгоо. Советскэ засагай он жэлнүүдтэ чувашска арадай культура хүгжэн дэгжээ. Республика дотор мянгаһаа үлүүтэй эхин ба дунда һургуулинууд, һуралсалай дээдэ заведени, хэдэн зуугаад колхозно клубууд, культурын байшангууд, уншалгын байшангууд хүдэлмэрилнэ. Ажахын ба культурна байгуулалта дээрэ амжалта туйлаһанайнгаа түлөө Чувашска Автономно Советскэ Республика хадаа Ленинэй орденоор шагнагдаһан байгаа.

Фашистска эзэмдэгшэдтэ эсэргүү советскэ арадай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ чувашска арад зон Эсэгэ оронойнгоо урдахи уялгые хүндэтэйгөөр дүүргэбэ. Чувашска республикын урэ хүбүүд дайсантай тэмсэл хэхэдээ эрэлхэг зориг ба шэн габьяа харуулһан байна; тэдэнэй олон мянган хүбүүдынь Советскэ Союзай орденууд ба медальнуудаар шагнагдаа. Чувашска республикын хүдэлмэришэд, таряашад ба интеллигенци хадаа гитлеровскэ Германиие советскэ арадай илаха хэрэгтэ горьтойхон туһа өөрынгөө ажалаар хүргэһэн байна.

Чувашска республикын ажалшад хадаа советскэ Эхэ оронойнгоо хүсэн шадалые саашадаашье саг үргэлжэ бүхэжүүлжэ байха байһандань ССР Союзай Арадай Комиссарнарай Совет ба ВКП(б)-гэй Центральна Комитет найдана.

ССР СОЮЗАЙ АРАДАЙ КОМИССАРНАРАЙ СОВЕТ

БҮХЭСОЮЗНА КОММУНИСТИЧЕСКЭ (БОЛЬШЕВИГҮҮДЭЙ) ПАРТИИН ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕТ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

Гитлеровскэ Германиие илаһанай дашарамда амнисти гаргаха тухай

Гитлеровскэ Германида эсэргүү дайнай түгэс илалтаар дүүрэһэниие тэмдэглэжэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй тогтоохонь:

1. Хэһээлтэһээ сүлөөлхэ гэбэл:

а) гурбан жэлһээ дээшэ бэшээр сүлөөгөө хаһагдахаар ба үлэмжэ хүнгэн хэһээлтын хэмжээнүүдтэ орохоор сүүдлэгдэгшэдые;

б) сэрэгэй ажаүйлэдбэриин предприятинууд болон бусад предприятинуудһаа зоргоороо гаража ошоод, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1941 оной декабриин 26-ай Указай ёһоор сүүдлэгдэгшэдые;

в) РСФСР-эй Уголовно Кодексын 28-дахи статьягай 2-дохи ажаглалтын ба бусад союзна республикануудай Уголовно Кодекснуудай зохихо статьянуудай ёһоор приговоройнь дүүргэлтые хойшолуулхаар сүүдлэгдэһэн сэрэгэй албахаагшадые;

г) сэрэгэй гэм хэһэнэй түлөө РСФСР-эй Уголовно Кодексын 193-2, 193-5, 193-6, 193-7, 193-9, 193-10, 193-10А, 193-14, 193-15, ба 193-16 статьянуудаар ба бусад союзна республикануудай Уголовно Кодекснуудай зохихо статьянуудаар сүүдлэгдэһэн хүнүүдые.

2. Контрреволюционно гэмтэ ябадал хэһэнэй, социалистическэ үмсые хулгайлһанай (1932 оной августын 7-ой Закон), бандитизмын, фальшив мүнгэ хэһэнэй, зорюутын һаналаар хүниие алаһан ба дээрмэ тонуул хэһэнэй түлөө сүүдлэгдэһэн хүнүүдһээ бэшээр, гурбан жэлһээ дээшэ болзортойгоор сүлөөгөө хаһагдахаар сүүдлэгдэгшэдэй хэһээлтын үлэһэн болзорые хахадтань хүртэр бага болгохо.

3. Сүүдэй хэһээлтэһээ болюулха гэбэл:

а) нэгэ жэлһээ дээшэ бэшэ болзорто сүлөөгөө хаһагдахаар ба хэһээлтын үлэмжэ хүнгэн хэмжээнүүдтэ сүүдлэгдэгшэдые;

б) СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1941 оной декабриин 26-ай Указай ёһоор сүүдлэгдэгшэдые;

в) тус Указай 1-дэхи статьягай «В» пункт соо заагдаһан сэрэгэй албахаагшадые;

4. Энэ Указай гараханһаа урда тээ аад, законой ёһоор гурбан жэлһээ дээшэ бэшээр сүлөөгөө хаһагдахаар сүүдлэгдэхэ байһан гэм хээшэд тухай сэрэгэй ажаүйлэдбэриин болон тэдээндэл адли предприятинуудһаа зоргоороо гараад арилһан тухай, мүн тэрэшэлэн энэ Указай 1-дэхи статьягай «Г» пункт соо заагдаһан сэрэгэй гэмтэ ябадал хэһэн тухай мүшхэбэрилгын бүхы хэрэгүүдые ба сүүдэй харалгада ороогүй хэрэгүүдые болюулха.

Бусад гэмтэ ябадалнууд тухай хэрэгүүдэй тушаа хэрбээ сүүд хадаа гурбан жэлһээ дээшэ бэшээр сүлөөень хаһаха гэһэн хэһээлтын хэмжээ абаха зайлашагүй гэжэ тоолоо һаа—сүүдлэгдэгшые хэһээлтэһээ сүлөөлхэ; хэрбээ гурбан жэлһээ дээшээр сүлөөень хаһаха гэһэн хэһээлтын хэмжээ абаха вайлашагүй гэжэ тоолоо юм һаа—энэ Указай 2-дохи статьяда тааралдуулһан хэһээлтын болзорые бага болгохо байна.

5. Энэ Указай гарахын урда тээ хэгдэһэн гэм зэмын түлөө «сэрэгэй байдал тухай» СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1941 оной июниин 22-ой указай 4-дэхи статьягай «А» пунктда хараалагдаһан албан захиргаанай түлэгдөөгүй штрафууд болон дүүргэлтэ болгогдоогүй албан захиргаанай бүхы хэмжээнүүдые болюулха.

6. Нэгэнтэ бэшэ үрилтэ, хулгай, тонуул ба хулиганство хэһэнэйнгээ түлөө сүүдлэгдэһэн нюурнуудта амнисти олгохогүй.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ М. КАЛИНИН.
СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь А. ГОРКИН.

Москва, Кремль.
1945 оной июлиин 7.

И. В. Сталин доктор Хьюлетт Джонсонтой уулзаба

Июлиин 6-да СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй Түрүүлэгшэ И. В. Сталин болбол Советскэ Союзда Туһалха Нэгэдэмэл Комитедэй Түрүүлэгшэ ба СССР-тэй Культурна Холбоо хэхэ Лондонско Обществын Вице-Түрүүлэгшэ, Кентерберийскэ Соборой настоятель доктор Хьюлетт Джонсонтой уулзаба.

Хөөрэлдөөн дээрэ СССР-эй Гадаадын Хэрэгүүдэй Арадай Комиссар В. М. Молотов байлсаба.

В. М. Молотов Даниин Элшэн түлөөлэгшэ господин Т. Дессингтэй уулзаба

Июлиин 6-да СССР-эй Гадаадын Хэрэгүүдэй Арадай Комиссар В. М. Молотов СССР-тэхи Даниин Онсо Элшэн түлөөлэгшэ ба Бүрин эрхэтэ Министр господин Т. Дессингтэй тэрээнэй этигэмжынгээ грамотые СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэдэ барюулхаяа байһантайнь дашарамдуулан уулзаба.

УССР-эй Академи наукын институдай зөөри бусаагдаба

КИЕВ, июлиин 3. (ТАСС). 1943 ондо немецкэ булимтарагшадай буляажа абаашаһан УССР-эй Академи наукын зоологи болон ботаникын институдуудай зөөритэй хоёр вагон Киевтэ ерээ.

Зоологиин институдта хабаатай хорхой, шомуулай коллекцинүүдтэй шубууд болон тала губиин амитанай арһа бэетэй 106 ящигууд Брестһээ бусаагдаба. Познань городто олдоһон украинска флорын 600 пачка гербари ботаникын институдта ерээ. Һүүлшын 25 жэлэй туршада тус институдай сотрудникүүдэй суглуулһан энэ гербари хадаа украинска флорые шэнжэлхэдэ үнэтэ туһаламжа болохо ехэ байна. УССР-эй Академи наукын экономикын институдта хабаатай ехэ сэнтэй ба олдодоггүй хэдэн мянган номууд Бреслаугай заха шадархи нэгэ завод дээрэ олдоһон байгаа. Мүн тэрэшэлэн эдэ номууд Киевтэ асарагдаа.

Веные эзэлэн абахын түлөө болоһон дайн байлдаануудта хабаадалсаһан Советскэ Союзай Герой Г. К. Камалиев гэгшэ Австриин столицын үйлсэдэ байна.
Л. Леонидовай фото (ТАСС-эй фотохронико).

СССР-тэ һуужа байһан польско ба еврейскэ национальностьнуудай хүнүүдэй советскэ гражданствоһаа гараха эрхэ болон тэдэнэрые Польшодо нүүлгэхэ тухай ба Польшын газар дээрэ һуужа байһанород, украинска, белорусска, русинска ба литовско национальностьнуудай хүнүүдэй польско гражданствоһаа гараха эрхэ болон тэдэнэрые СССР-тэ нүүлгэхэ тухай СССР-эй Правительство ба Национальна Нэгэдэлэй Польско Саг Зуурын Правительствын хоорондо хэһэн Хэлсээн дээрэ гар табигдаба

СССР-тэ оршон һуужа байдаг польско ба еврейскэ национальностьнуудай хүнүүдэй советскэ гражданствоһаа гараха эрхэ болон тэдэнэрые Польшодо нүүлгэхэ тухай ба Польшын газар дээрэ оршон һуужа байдагород, украинска, белорусска, русинска ба литовско национальностьнуудай хүнүүдэй польско гражданствоһаа гараха эрхэ болон тэдэнэрые СССР-тэ нүүлгэхэ тухай Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Правительство ба Польско Республикын Национальна Нэгэдэлэй Саг Зуурын Правительствын хоорондо Хэлсээ баталха тухай хөөрэлдөөнүүд һүүлшын үедэ болоһон байгаа. Бэе бэеэ һайнаар ойлголсоһон хани барисаанай байдалда болоһон эдэ хөөрэлдөөнүүдэй эсэстэ 1945 оной июлиин 6-да тус Хэлсээн дээрэ гар табигдаба, тэрээнэй ёһоор, 1939 оной сентябриин 17 хүртэр польско гражданствын польско ба еврейскэ национальностьнуудай хүнүүдтэ болон тэдэнэрэй бүлэнэртэ СССР-эй гражданствоһаа гаража, Польшын газар дээрэ нүүжэ ошоходонь зүбшөөрэгдэнэ, тиинород, украинска, белорусска, русинска ба литовско национальностьнуудай хүнүүд болон тэдэнэрэй бүлэнэртэ польско гражданствоһаа гаража, СССР-эй газар дээрэ нүүжэ ошох донь зүбшөөрэгдэнэ.

Мүн тиимэ эрхэ хадаа СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1944 оной июниин 22-ой ба июлиин 14-эй Указуудаар, энэ Указууд соо нэрлэгдэһэн польско национальностиин хүнүүдтэ олгогдоно.

Гражданствоһаа гараха болон нүүхэ ябадал хадаа һайн дураар хэгдэхэ байна гэжэ тус Хэлсээн хараална.

Мүн тэрэшэлэн тус хэлсээн болбол өөртөө хамаатай эд зөөри бэедээ абажа ябаха иимэ эрхэ нүүһэн хүнүүдтэ олгоно гэбэл: хүдөөгэй арад зон—2 тонно, городой арад зон—нэгэ тонно, тэрэнһээ гадна тусхай мэргэжэлтэй хүнүүдтэ өөрынгөө ажал-ябуулгада хамаатай эд зөөри абажа ябаха эрхэ олгогдоно. Нүүжэ ябагшад 1.000 злотонууд ба тэрэшэлэн 1.000 түхэриг хүртэр мүнгэ абажа ябаха эрхэтэй болоно.

Тус Хэлсээнэй дүүргэлтэдэ туһалхын түлөө энэ Хэлсээнэй үндэһөөр нүүгшэдэй сугларһан газарта өөрынгөө түлөөлэгшэнэрые томилхо эрхэтэй Советско-Польско Холимол Комисси Москвада байхаар баталагдана.

Тус Хэлсээн дээрэ гар табиха үедэ СССР-эй газар дээрэ һуужа байһан аад, советскэ гражданствоһаа гараха эрхэтэй хүнүүд хадаа СССР-эй гражданствоһаа гараха тухай гуйлтатайгаар засаг түрын нютагай органуудаар дамжуулан СССР-эй гражданствода орохо, гараха болон хаһаха асуудалнуудые хаража үзэдэг СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Комиссида 1945 оной ноябриин 1 хүртэр хандаха болоно. СССР-эй саана байһан хүнүүд хадаа СССР-эй Посольство болон Консульствонуудаар дамжуулан тиимэ гуйлтануудые үгэхэ байна.

Тус Хэлсээн дээрэ гар табиха үедэ Польшын газар дээрэ һуужа байһан ба польско гражданствоһаа гараха эрхэтэй хүнүүд болбол мүн лэ тиимэ болзор соо законоор тогтоогдоһон гуримай ёһоор нютагай органуудаар дамжуулан польско гражданствоһаа гараха тухайгаа хандажа болоно.

Украинска, белорусска,ород, русинска, литовско, польско болон еврейскэ арад зониие харилсан нүүлгэхэ тухай Украинска, Белорусска, Литовско ССР-нүүдэй правительствонуудай ба Национальна Сүлөөлэлтын Польско Комитедэй хоорондо баталагдаһан 1944 оной сентябриин 9 ба 22-ой хэлсээнүүд соо хараалагдаһан тогтоолнуудые энэ Хэлсээн хүбилганагүй.

Тус Хэлсээн дээрэ СССР-эй Правительствын түлөөлэлгөөр—ССР Союзай Гадаадын Хэрэгүүдэй Арадай Комиссарай Орлогшо А. Я. Вышинский, Польско Республикын Национальна Нэгэдэлэй Саг Зуурын Правительствын түлөөлэлгөөр—СССР-тэхи Польско Республикын Элшэн Сайд господин Модзелевский гэгшэд гараа табиба.

БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

Олон хүүгэдтэй эхэнүүдые „Эхын Алдар" гэжэ орденууд ба „Эхын медаль" гэжэ медальнуудаар шагнаха тухай

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1944 оной августын 18-ай Указай үндэһөөр СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй үмэнэһөө шагнаха гэбэл:

Юһэн хүүгэдые түрэһэн ба хүмүүжүүлһэн эхэнүүдые «ЭХЫН АЛДАР» ГЭЖЭ 1-ДЭХИ ЗЭРГЫН ОРДЕНООР

1. СТРЯПУНИНА Анастасия Васильевнае—Зэдын аймагай Чапаевай нэрэмжэтэ колхозой колхозница.

Найман хүүгэдые түрэһэн ба хүмүүжүүлһэн эхэнүүдые «ЭХЫН АЛДАР» ГЭЖЭ 2-ДОХИ ЗЭРГЫН ОРДЕНООР

1. АФАНАСЬЕВА Клавдия Александровнае—Кяхтын аймагай Усть-Кяхтинска пристаниин хүдэлмэришэн эхэнэр.

2. ЕФИМОВА Мария Ананьевнае—Иволгын аймагай Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой колхозница.

3. ОХОЛИНА Фёкла Матвеевнае—Зэдын аймагай Чапаевай нэрэмжэтэ колхозой колхозница.

4. ЧЕРЕПАНОВА Екатерина Петровнае—Кяхтын аймагай «Красное Знамя» колхозой колхозница.

Долоон хүүгэдые түрэһэн ба хүмүүжүүлһэн эхэнүүдые «ЭХЫН АЛДАР» ГЭЖЭ 3-ДАХИ ЗЭРГЫН ОРДЕНООР

1. ГРИГОРЬЕВА Софья Константиновнае—Кяхтын аймагай «Красное Знамя» колхозой колхозница.

2. ГЕРИНЧЕЕВА Мария Сагантаевнае—Сэлэнгын аймагай Ново-Селенгинск тосхоной гэрэй эзэн эхэнэр.

3. ДАРМАЕВА Цырема Тудуповнае—Кяхтын аймагай Энгельсын нэрэмжэтэ колхозой колхозница.

4. ЕЛИСЕЕВА Мария Кононовнае—Зэдын аймагай, Котовскиин нэрэмжэтэ колхозой колхозница.

5. ЖЕПАЕВА Радна Бадмаевнае—Сэлэнгын аймагай Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой колхозница.

6. КАЛИНОВА Аграфена Васильевнае—Сэлэнгын аймагай «1-е Мая» колхозой колхозница.

7. МОЛЧАНОВА Зоя Петровнае—Кяхтын аймагай Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой колхозница.

8. ТУГАРИНОВА Любовь Степановнае—Сэлэнгын аймагай Пройско сельпогой хүдэлмэришэн эхэнэр.

9. ХАБИТУЕВА Даба Очировнае—Сэлэнгын аймагай Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой колхозница.

10. ЧЕРНОЯРОВА Харьеза Осиповнае—Кяхтын аймагай Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой колхозница.

Зургаан хүүгэдые түрэһэн ба хүмүүжүүлһэн эхэнүүдые «ЭХЫН МЕДАЛЬ» ГЭЖЭ 1-ДЭХИ ЗЭРГЫН МЕДАЛЯАР

1. БРИКОВА Анна Яковлевнае—Сэлэнгын аймагай «18 партсъезд» колхозой колхозница.

2. БАДМАЖАПОВА Дабажит Цыденовнае—Сэлэнгын аймагай Кировэй нэрэмжэтэ колхозой колхозница.

3. БУРЛАКОВА Татьяна Николаевнае—Сэлэнгын аймагай «Коммунизм» колхозой колхозница.

4. ВОРОНЮК Парасковья Николаевнае—Иволгын аймагай «Красный Октябрь» колхозой колхозница.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй Түрүүлэгшэ И. В. Сталинай дэргэдэ Монгол Арадай Республикын Премьер-Министр Маршал Чойбалсаниие хүндэлһэн обед болобо

Июлиин 7-до СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй Түрүүлэгшэ И. В. Сталин Монгол Арадай Республикын Премьер-Министр Маршал Чойбалсаниие хүндэлжэ Кремль соо обед хэбэ.

Обед дээрэ Монгол Арадай Республикын Премьер-Министр Маршал Чойбалсан, СССР-тэхи Монгол Арадай Республикын Элшэн түлөөлэгшэ Д. Самбу, Монголой Университедэй ректор Ширэндыб, СССР-тэхи МНР-эй Миссиин Секретарь Идамжаб ба бусад байлсаба.

Советскэ зүгһөө В. М. Молотов, Л. М. Каганович, Л. П. Берия, Г. М. Маленков, Н. А. Вознесенский, Н. А. Булганин, СССР-эй Гүрэнэй Аюулгүйе сахиха Арадай Комиссар В. Н. Меркулов, СССР-эй Гадаадын Хэрэгүүдэй Арадай Комиссарай Орлогшонор А. Я. Вышинский ба С. А. Лозовский, СССР-эй Гадаадын Худалдаанай Арадай Комиссарай Орлогшо Ю. М. Каганович, МНР-тэхи СССР-эй Элшэн түлөөлэгшэ И. А. Иванов, Генерал-лейтенант И. Г. Рубин ба СССР-эй НКИД-эй харюусалгата сотруднигууд байлсаба.

Энэ обед халуун хани барисаанай оршон байдалда үнгэрөө.

Монгол Арадай Республикын Премьер-Министр Маршал Чойбалсан Москваһаа мордобо

Июлиин 8-да Монгол Арадай Республикын Премьер--Министр Маршал Чойбалсан Москваһаа мордобо.

Мүн хамта МНР-тэхи СССР-эй Элшэн Түлөөлэгшэ И. А. Иванов Москваһаа гаралсаа.

Центральна аэродром дээрэ Маршал Чойбалсаниие СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй Түрүүлэгшын Орлогшо ба Гадаадын Хэрэгүүдэй Арадай Комиссар В. М. Молотов, СССР-эй Гүрэнэй Аюулгүйе сахиха Арадай Комиссар В. Н. Меркулов, СССР-эй Гадаадын Хэрэгүүдэй Арадай Комиссарай Орлогшо С. А. Лозовский, СССР-эй Гадаадын Худалдаанай Арадай Комиссарай Орлогшо Ю. М Каганович, генерал-полковник Ф. Ф. Кузнецов, генерал-лейтенант К. Р. Синилов, СССР-эй НКИД-эй харюусалгата сотруднигууд Ф. Ф. Молочков ба М. Ш. Бахитов гэгшэд үдэшэбэ.

Үдэшэлгэн дээрэ СССР-тэхи МНР-эй Хэрэгүүдэй Саг зуурын этигэмжэтэ Н. Идамжаб байлсаа.

Үдэшэлгэн болоходо хүндэлэлэй харуул табигдаһан ба Монгол Арадай Республикын болон СССР-эй гүрэнэй гимнэнүүд наадагдаһан байна.

Аэродром болбол монгол ба советскэ тугуудаар шэмэглэгдэнхэй байгаа.

Һурагшад буртаг үбһэ түүнэ

Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой дэргэдэхи эхин һургуулиин һурагшад тарилгын буртаг үбһэ түүлгэндэ үниндөө хойшо хабаадалсана. Эдэнэрые тус һургуулиин багша Цыпилма Чимитова гэгшэ хүтэлбэрилдэг юм. Энэ хүдэлмэриие эхилһэнһээ хойшо тус һургуулиин һурагшад 100-гаад шахуу гектар тарилгын буртаг үбһэ түүһэн байна.

Тарилгын буртаг үбһэ түүлгэдэ эдибхитэйгээр хабаадалсажа үндэр ургасын түлөө бүхы колхознигуудтай хамта тэмсэжэ байһан эдэ һурагшадта туһаламжа үзүүлхэ ба тэдэниие урмашуулха хэрэгтэ колхозой правлени ба таряанажалай бригадын зүгһөө шухала анхарал табигдаха ёһотой.

Буртаг үбһэ түүлгэндэ дурсагдагша һурагшад шэнги эдибхитэйгээр хабаадалсажа байһан бага шуул Хэжэнгын аймаг соо яһала олон. Зүгөөр, тэдэнэр түрүүшын энэ магтаалаар хизаарлаха бэшэ, харин саашадаа улам эршэтэйгээр хүдэлмэрилхэ ёһотой.

„Авангардынхидай" уряалаар...

Сабшалангай үндэр ургасын түлөө

Үбһэхуряалгые богони болзор соо эрхим шанартайгаар үнгэргэһэн түлөө республикын бүхы эрэгтэй эмэгтэй колхознигуудые социалистическэ мүрысөөндэ уряалһан Иволгын аймагай «Авангард» артелиинхидай хандалгые Заиграйн колхозуүд зүбшэн хэлсэжэ һайшаанад. Энэ хандалгада зорюулагдаһан суглаануудта хабаадагшад «Авангардынхидай» патриотическа үүсхэлые халуунаар дэмжэжэ, тэдэнэрэй уряалаар социалистическэ мүрысөөндэ эршэмтэйгээр оролсоно.

Тельманэй, Сталинай нэрэмжэтэ колхозуудай гэшүүд энэ хандалгые нэгэн дуугаар һайшаан абажа, адуу малдаа садхалан тэжээл бэлэдхэхэ бүхы хэмжээнүүдые хараалбад. Бригадын суглаанууд дээрэ үгэ хэлэһэн колхознигууд үбһэхуряалгада бэлэдхэлэйнгээ дутуунуудые ябууд дундаа усадхажа, үбһэнэй хүдэлмэриин үелэ үдэрэйнгөө нормонуудые заатагүй дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхэ уялгануудые абан өөһэд хоорондоо мүрысэһэн байна.

Доодо-Курбын сомоной «III Интернационал» колхозой гэшүүд энэ хандалгада харюу болгон үбһэхуряалга ба силос дараха, бусад тэжээлнүүдые бэлэдхэхэ хүдэлмэринүүдые саг болзор соонь эрхим шанаргайгаар үнгэргэхэ хэмжээнүүдые хараалба. Түс колхозой гэшүүд мүнөө жэлдэ үндэр ургаса хүряаха хэрэгтэ эртэнһээ хойшо оролсожо, сабшалангай ургаса һайжаруулха талаар бага бэшэ хүдэлмэри хэһэн байха юм. Колхознигууд Гатабон ба Эрдыниева гэгшэд сабшалангай газар үһалха хүдэлмэридэ үдэр һүнигүй эдибхитэйгээр хабаадалсаһан байгаа. Тингэжэ эдэнэр 400 га сабшалан нэгэ дахин, 240 гектар хоёр дахин үһалһан байха юм. Эдэ хоёр газар үһалжа байхадаа үдэрэйнгөө нормонуудые үргэлжэ 200 процент хүртэр дүүргэдэг байгаа.

Сабшалангай үндэр ургасын түлөө иимээр тэмсэжэ байһан колхознигууд Заиграй соо яһала олон. Эдэнэр иволгынхидай иимэ хандалгын республикын бүхы колхознигуудта һайшаагдажа байһан энэ үедэ үндэр ургасын түлөө тэмсэлээ бүри шангадхажа байха юм.

О. ГРИГОРЬЕВА.

Аймаг соогоо түрүүлбэ

Хэжэнгын аймагай Энгельсын нэрэмжэтэ колхоз адуу мал үсхэбэрилхэ гүрэнэй түсэб: адуу морёор—110 процент, эбэртэ бодо малаар—118 процент, хони ямаагаар—141 процент дүүргэжэ, Хэжэнгын аймаг соо түрүүлбэ.

Колхозно һүрэг малаа хоролтогүйгөөр үсхэбэрилхэ хэрэгтэ фермэ, гүүрт бүхэнэй малшад бүхы хүсөөрөө тэмсэнэд. 10 гаран жэл соо һаалишаар хүдэлмэрилжэ байһан Пилма Дымчикова гэгшэ шэнэ түлнүүдээ тобир тарганаар тэжээхэтэеэ хамта, һү һааха түсэбөө һара бүхэндэ дүүргэнэ. Тэрэшэлэн хашарагуудые харууһалдаг Цырема Санданова гэгшэ бүхы малаа гарза гайгүйгөөр ондо оруулаад, зунай үедэ бэлшээн таргалуулжа байна.

Һүнэй-товарна фермэ соо нүхэр Санжиевагай хүтэлбэрилдэг гүүрт түрүүлжэ ябана. Энэ гүүртын хүдэлмэрилэгшэд имагтал оролдосотой ажалай ашаар харууһалжа байһан малнуудаа хоролтогүйгөөр үбэлжүүлжэ шадаа.

Хонинной-товарна фермын хүдэлмэрилэгшэд гүрэнэй түсэб үлүүлэн дүүргэхын түлөө эсэшэ-сусашагүйгөөр хүдэлмэрилһэн ба энэ амжалтануудаа улам арбидхахын зорилгоор, һаянай бүри ехээр оролдодог болоо. Түрүү хонишон Жамбал Очиров 315 эхэ хониноо 317 хурьга абажа, нэгэшье хоролтогүйгөөр тэнжээбэ.

Адуу мал үсхэбэрилхэ гүрэнэй түсэб үлүүлэн дүүргэһэн Энгельсын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд саашадаа үшөө ехэ амжалтануудые туйлан, түрүү һуурияа алдахагүйн түлөө үбһэхуряалгын бүхы хүдэлмэринүүдые хаһа болзор соонь эрхим шанартайгаар дүүргэхэ зорилго табинхай. Шэмэтэй һайн үбһэ тэжээл бэлэдхэжэ адуу малай тоо толгойе улам олошоруулан, ашаг шэмыень арбидхахабди гэжэ энэ артелиинхид эбтэйгээр мэдүүлнэд.

З. ЛУБСАНОВА.

Силос даража эхилээ

Ноёхоной сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ артелиин гэшүүд силос дараха бүхы нүхэдүүдые бэлэдхэжэ дүүргээд, энэ хүдэлмэри эмхитэйгээр эхилбэ. Июниин 27-һоо хойшо эндэ 15 хүн, 8 мори унаа хүдэлмэрилнэ. Түрүүшын үдэрнүүдтэ 40 гаран тонно силос дарагдаа. Силос даража байһан колхознигуудай олонхид үдэрэйнгөө нормонуудые үлүүлэн дүүргэнэд.

Дурсагдагша мүн аймагай бэшэшье колхозууд үбһэхуряалгада бэлэдхэлэй хамаг бүхы хүдэлмэринүүдые хаһа болзор соонь эрхим шанартайгаар дүүргэһэн байна. Тиин, эдэнэр сабшалан дээрэ үглөө мүнөөгүй жэгдэрэн гарахань. Косилка ба морин тармуурнуудай заһабарилга һайн шанартайгаар дүүргэгдэә. Үбһэхуряалгын хүшэр хүндэ хүдэлмэридэ ябаха мори унаанууд амаруулагдаһан байна.

Үбһэхуряалгые амжалтатайгаар үнгэргэхын түлөө республикын бүхы эрэгтэй эмэгтэй колхознигуудые социалистическэ мүрысөөндэ уряалһан «авангардынхидай» үүсхэлые Сэлэнгын колхозууд баран даа һайшаажа, адуу малдаа садхалан тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэ үргэн далайсатайгаар оролсобо. «Авангардынхидай» хандалгые зүбшэн хэлсэлгэдэ зорюулагдаһан суглаануудта хабаадагшад үбһэхуряалга, силос даралга ба бусад тэжээл бэлэдхэлэй үедэ үдэр һүнигүй эршэмтэйгээр хүдэлмэрилжэ, үндэр бүтээсэ туйлахабди гэжэ мэдүүлнэд.

Адуу малдаа бардам хүрэхэ шэмэтэ һайхан тэжээл бэлэдхэжэ, гүрэнэй түсэб дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхэ арга Сэлэнгын бүхы колхозуудта бии. Тиимэдэ үбһэхуряалгын үедэ имагтал эмхитэй ба шууд шанга ажал хэрэгтэй болоно.

Сод. ШАРАПОВ.

Түрүүшын бухалнууд жэрыбэ

Үбһэхуряалгын бүхы хүдэлмэринүүдые амжалтатайгаар дүүргэхые уряалһан «Авангардынхидай» үүсхэлээр социалистическэ мүрысөөндэ оролсоһон Иволгын колхозууд үбһэеэ сабшажа, түрүүшын бухалнуудые жэрылгэжэ байна.

Аймагай 10 гаран колхоз түрүүшын үдэрнүүдтэ 135 гектар сабшаба. Гильбирын сомоной Кировэй, Каленовскэ сельсоведэй Ленинэй, XVIII партсъездын нэрэмжэтэ, «Улаан Оронго», «Коминтерн» колхозууд үбһэхуряалгада эмхитэйгээр ороод, олохон гектар түүбэрилэн сабшаһан байна.

Эдэ ба бусад колхозууд үбһэ сабшахатаяа нэгэн доро, силос даража, набшаһата тэжээлнүүдые бэлэдхэжэ байха юм. Гильбирын сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз 110 тонно силос дараба. Тэрэшэлэн Каленовскэ сельсоведэй Ленинэй нэрэмжэтэ, «Улаан Оронго» колхозууд силос даража эхилһээр үнинэй. Гадна, аймагай колхозууд 500 шахуу центнер набшаһата тэжээл бэлэдхэһэн байна.

Һаяар бүхы колхозууд үбһэндөө жэгдэрэн орохонь.

Б. ЦЫРЕНОВА.

Тарилгын хойноһоо һайнаар харууһална

ТАРБАГАТАЙ. (**Манай информаторһаа**). Аймагай түрүү колхозууд тарилгын хойноһоо харууһалха хүдэлмэри саг болзор соонь эхилээд, эршэмтэйгээр ябуулжа байна.

Ехэ-Куналейн, Тарбагатайн сельсоведүүдэй колхозууд тарилгын хойноһоо оролдосотой һайнаар харууһалха бүхы хэмжээнүүдые абана. Эдэ колхозуудай тарилгын буртаг үбһэ түүлгэдэ ехэнхидэ үбгэд хүгшэд хабаадалсана.

Сталинай нэрэмжэтэ колхоз тарилгын хойноһоо харууһалха хүдэлмэри үлэмжэ һайнаар үнгэргэжэ байха юм.

И. ФЕДОРОВ.

Естественнэ наукын булан

НОЙР БА ЗҮҮДЭН

Өөрынгөө бэеын байгуулалта тухай тэрэшэлэн уураг тархи ба мэдэрэлэй аймаг гэхэ зэргын имагта шухала органуудай хүдэлэлгые хүнүүдэй зүбөөр үшөө ойлгодог болоодүй байха сагта нойр ба зүүдэн гээшэ тайлбарилагдашагүй бэрхэ таабари байһан юм. Бэеын байгуулалгада хамаатай бэшэшье һаа бэедэ байдаг, тиигээд хүнэй ухэмсөөр бэеһээ гаража газар дээрэ газар доро огторгойдо гү, али тамын орондо ябадаг һүнэһэн гэжэ бии юм гэхэ мэтээр нойрой үзэгдэлнүүдые тайлбарилха һэдэлгэ гарадаг байгаа. Эртэ балар сагай хүнүүдэй тиимэ буруу ойлгомжонь мүнөө хүртэршье хаа яа газарта үлэнхэй. Зарим хүнүүд нойр ба зүүдэн гээшые юрэ бусын нюуса зүйл мэтээр һанадаг, тиигээд элдэб зүүдэ зүүдэлһэн нойрто этигэдэгшье байха юм.

Үнэндөө болохолоороо, нойр ба зүүдэн гээшэ шэнжэгдэжэ, тайлбарилагдажа шадагдаха байгаалиин ёһо гуримта үзэгдэл мүн. Амиды организмын һэргэлэн байлгань нойроор халагдадаг юм. Хэмтэйгээр унтахадаа хүнэй мэдэрэлэй аймаг амардаг, уураг тархи газаа талаһаа ороһон шэмээнһээ тухашархаяа болижо бүхы организм амардаг байна. Нойр гээшэ организмые үлэмжөөр хүсэ гаргалгаһаа, ехээр эсэхэ сусаха ябадалһаа хамгаалдаг, тиимэ хадаа организмые хамгаалдаг шанартай болоно.

Зүүдэн хадаа унтаха үедэ мэдэрэлэй аймагта тохёолдодог физиологическа үүдэлнүүдэй үрэ мүн.

Ямар ушарһаа нойр хүрэдэг бэ?

Энээн тухайда иимэ тайлбари байдаг. Һэргэлэн байхадаа эдиһэн юумын шэмэнь шуһан соо суглараад мэдэрэлэй клеткэдэ харшаар нүлөөлжэ шэнээгүй болгоходонь үргэһэ нойр хүрэдэг. Энээнэй зүбые шалгахын тулада нэгэ туршалга хээд үзэһэн байгаа. Жэшээлхэдэ, нохойе 7-9 хоногой турша соо таһалгаряагүй һэргэлэн байлгаад удаалуулан тэрэнэй шуһанһаань абажа ондоо нохойдо хэхэдэ, шуһаар тарюулһан нохой тэрэ дары унташадаг байгаа. Тус туршалга илангаяа таарамжатай байба, юуб гэхэдэ, хэншье һаа амитанай организмда ямар нэгэн дэмырүүлдэг юумэ оруулхада унташадагые ажаглажа шадаха байна. Тиимэһээ нойр гээшэ ямар нэгэн хорото зүйлдэ нүлөөлэгдэн хүрэжэ болодог.

Гэхэтэй хамта, имагта аман захиралтаар, гипнозоор нүлөөлжэ хүниие химдаар унтуулдаг ушарнууд бии. Тиимэһээ хороной хабаадалгагүйгөөр, харин мэдэрэлдэ газаа тээһээнь нүлөөлһэнэй эсэстэ нойр хүрэдэг байна. Энэ бодолые ородой агууехэ физиолог Иван Петрович Павловай һургуулиин хүдэлмэри илангаяа батаар тодоруулаа. Академик Павлов болон тэрэнэй шабинар тон олон туршалга хэжэ, газаа тээһээ үдэжэ нүлөөлдэг зүйлнүүдээр уураг тархида тусхай үүдэл гарган, уураг тархиин тухашаралгые огголон зогсоожо шадагдаха байна гэжэ элирүүлээ. Энэ үүдэлынь хадуубари гэжэ нэршэнхэй. Тус үүдэлэй тохёолдоһон газарта организмын эршэтэйгээр хүдэллэлгэнь эрхэбэшэ зогсоогдодог. Тусхай туршалгаар энэ үүдэлые уураг тархида бүхы дээрэнь түхеөхэдэ, амитан дары унташадаг байба. Павловай бодомжын ёһоор ямаршье атагай, тон химдаханшье хадуубари удаан саг соо үргэлжэлбэл, уураг тархида нүлөөлжэ нойр хүргэдэг байна. Жэшээлхэдэ, хэрбээ манай мэдэрэлэй органуудта ямаршье һаа нэгэ янзын шэмээнэй (бороогой орохо шэмээн, поездын ябаха абяан, нэгэ янзаар удаан уншаха гэхэ мэтын) эсэстэ түргэнөөр дүүрадаг байнабди.

И. П. Павловай энэ бодолынь байн байн бүхы дээрэ ойшоогдоо. Мүнөө тэрэнь элитэ физиологуудаар мэдэрэгдэнхэй.

Һүүлэй жэлнүүдтэ би, минии хүдэлмэрилэгшэд хадаа холбогдоод гараһан Ира ба Галя гэжэ эхир басагадые шэнжэжэ үзэһэн байгаабди. Эдэ басагад нэгэ бэетэй аад, хоёр толгойтой байба. Эдэнэрэй мэдэрэлэйнь аймаг тон тусгаар аад, шуһанайнь һудал нэгэ байгаа. Тиимэ хадань, тус басагадай нойрые жэшэжэ шэнжэхэ аргатай болоогдоо. Бэеынгээ нэгэншье һаа тэдэнэр ондо ондоо сагта унтадаг байба. Нэгэнэйнгээ унтаатайда нүгөөдэнь һэргэлэн байдаг. Энэ ушар Павловай болмжын баримтань боложо үгэнэ. Шуһан соо хоротой шэмын сугларһанһаа шалтагаалжа нойр хүрэнэ гэдэг теориин ёһоор болоо һаа, тэдэ хоёр басагад гансада унтаха байгаа, юундэб гэхэдэ эдэнэй уураг тархинь нэгэ шуһаар тэжээгдэнэ. Гэхэ зуура иимэ ушар Ира Галя хоёрто заримдаа үзэгдэдэг байба. Тиимэ болохолоороо, нойр гээшэ уураг тархи соо болодог үүдэлнүүдһээ үндэһэлдэг байна.

Уураг тархиин ямар байдалтай байхада, юунһээ шалтагаалжа зүүдэлдэг бэ гэһэн асуудалые тодорхойлхо ушартай бологдоно.

Энэ асуудалда харюу үгэхын тулада уураг тархиин олон миллион клеткэ соо тэрэнэй хэдэн миллиард нарихан һудалда юртэмсын байдал хайшан гэжэ үзэгдэдэг бэ гэжэ мэдэхэ шухала. И. П. Павловай һургуулиинхид тус проблемэдэ тулажа ерэһэн байгаа. Адууһан амиталай мэдэрэлэй органуудта нүлөөлэгшэ юртэмсын үзэгдэлнүүд хүсэ шадалайнгаа хэмжээгээр илгардаг гэжэ тодоруулаа бэлэй.

Шэхэнэй соносбоpидо нүлөөлдэг хүсэтэ абяа шэмээн хадаа мэдэрэлэй олонтоотой элементнүүдые хүдэлгэжэ, хүсэ багатай абяанһаа үлүүсэ ехээр уураг тархи соо тарадаг байна. Хододоо тохёолдодог ушар энээн дээрэһээ элирнэ гэбэл: мэдэрэлэй органуудта, нервын аймагта сэхэ нүлөөлдэг бодото үзэгдэл хадаа ойн соо үлэһэн бүүр түүр мэдэрэмжэһээ хэзээдэ үлэмжэ хүсэтэй байдаг.

Жэшээлхэдэ, урдаһаатнай автомашинын ерэжэ ябахые харамсаараа таанад тэрээнһээ зайсаха, бэеэ абарха хэмжээ абадаг бэзэт. Тиимэһээ, автомашина хадаа мэдэрэлэй органуудта дамжуулан нүлөөлдэг бодото үзэгдэл мүн болоно. Теэд, хэдэн час гү, али хэдэн үдэр (недели һарашье) үнгэрһэн хойно таанадые айлгаһан автомобилиин тухай һанажа болохот, энэтнай ондоошог болоодшье һанагдажа болохо байна. Энэ хадаа манай уураг тархиин онсо зүйлынь гээшэ. Уураг тархи болбол хэзээ нэгэтэшье ойндоо оруулһан юумэеэ мартадаггүй. Уураг тархида ороһон юумэ бүхэн хадуугдадаг, һанагдадаг байха юм. Гэхэтэй хамта, зарим үзэгдэлнүүд эли тодоор һанагдажа ябадаг, харин бусад зарьманиинь «ойн соо хадагалагдаад» һанагдахаар бэшэ шэнгишье болоод байдаг.

Тиин, уураг тархи хадаа мэдэрэлэй органуудай ашаар оршон тойронһоо хододоо мэдээ абажа байдаг, энэнь хүнэй һэргэлэн ябалгада тон шухала нүхэсэлынь болоно. Ямар нэгэн юумэһээ шалтагаалжа, оршон тойронһоо мэдээ абажа шадахаяа болидог бүхы юрэ бусын ушарнууд (хүнэй организмын үбшэлһэн шалтагаанууд) болбол газаа талаһаа нүлөөлдэг бүхы үзэгдэлнүүдэй эмхидхэхы үүргэнүүдтэй байһые тодорхойлно. Ороһон мэдээнүүд манай сэдьхэл ба бодолой бадаралтые гуримшуулна. Уураг тархиин газаа талаһаа мэдээ абахаяа болиходонь, хүн тэрэ дары унташадаг юм. Профессор Штрюмпель гэгшын туршалга энээниие гэршэлээ һэн. Энэ профессор болбол үреөһэн нюдэнһөө бэшэ мэдэрэлнүүдэйнгээ органуудые гэмтэһэн хүниие аргалжа байхадаа нюдыень бүтүүлээд үзэхэдэнь, тэрэ хүн унташадаг байба. Манай Советскэ Союзда профессор Галкин тиимэ түхэлэй шэнжэлэлнүүдые адууһан амитанай бэе дээрэ туршажа үзэһэн байна.

Тиин, һэргэлэн байһан уураг тархи болбол газаахи үзэгдэлнүүдһээ үндэһэлэн хододоо шахуу хүсэлэл гаргадаг, хододоо хүдэлмэрилжэ байдаг.

Зүүдэндэ үзэгдэдэг мэтэ элдэб гайхамшагта, юрэ бусын юумэнүүд һэргэлэн байһан хүнэй ойн соо (уураг тархида) орожо болохотой гү? Үгы, болохогүй. Юундэб гэхэдэ, манай ухаан хадаа мэдэрэлнүүдэй органуудаар дамжан уураг тархида ородог газаахи үзэгдэлнүүдэй саг үргэлжэ зохилдуулдаг хиналта доро байдаг. Жэшээнь, хүниие эбэртэй, һүүлтэй болгон хаража шадахагүйт, яахадааб гэхэдэ, бодото хүн тухай уураг тархида мүнөөхэн ороһон мэдэрэлнүүд хадаа юунһээшье хүсэтэй тодо байдаг юм гэжэ дээрэ дурсагдаа һэн. Уураг тархиин эмгэгтэхэдэл юумын дүрсэ юрэ бусаар хубилан үзэгдэдэг, энээниие «һорьмоһоо харалга» гэжэ нэрлэнэ.

Зүүдэлэлгын нүхэсэл болодог түрүүшын гол условинь иимэ байна: уураг тархи болбол өөрынгөө ая соо, оршон тойроной үзэгдэлнүүдһээ огто таһарһан өөрын дотоодын эрхэдэ табигдаһан байха ёһотой. Уураг тархиин гүн соо («хальһан доронь»), илангаяа оёортонь байһан мэдэрэлэй һудалнууд «газаа талын үзэгдэлнүүдһээ һалгаха» үүргэ дүүргэдэгшье байжа магадгүй. Эдэ һудалнууд манай ухаан бодолдо газаахи үзэгдэлнүүдэй мэдэгдэхые болюулдаг байна. Гэхэтэй хамта, мэдэрэлэй һудалнуудай сохилтонуудай (сэдьхэл хүдэлгэгшэ, юрэл бэе доһолгогшо г. м) зогсохо, заримдаа удаанааршье гэнтэ зогсошохо жэшээнүүд мүнөө сагай физиологидо элитэ байна.

Оршон тойронтой холбоогоо таһалжа өөрынгөө ая соо болоод байхадаа уураг тархи юу хэдэг бэ?

И. П. Павловай лабораторидо хэгдэһэн физиологическэ шэнжэлэлнүүд (хүнэй организмда боложо байгаа түрэлхи үүдэнүүдые шэнжэлэлнүүд) болбол уураг тархитай холбоотой олон янзын шухала хубилалтануудай боложо байдагые харуулһан байха юм. Мэдэрэлэй һудалнууд буримүһэн хадуугдахын урда гэхэ гү, өөрынгөө юрэнхы хүдэлмэрипе бүрин зогсоохын урда тээ хэдэ хэдэн хубилалтануудые үзэдэг юм. Тиихэдээ мэдэрэлэй һудалнууд оршон тойронһоо ородог үзэгдэлнүүдтэ хазагай буруу харюу үгэдэг.

Гадаада байдалтай һэргэлэн байһан хүнэй юрэнхы харилсааниинь ямар ёһонууд дээрэһээ үндэһэлдэг бэ? Энэ хадаа хамагай түрүүндэ хүсэнэй харилсаануудай ёһон болоно. Газаа тээһээ хүсэтэ мэдээ абахадаа хүнүүдтэ хүсэтэй мэдэрэл түрэдэг, һула мэдээнһээ һула мэдэрэл үүдэдэг. Унтажа байһан хүндэ энэ ёһон хамаадахагүй байна. Абари зангаа мэдэжэ бэеэ һургаһан хүншье унтаха үедөө тэрэнээ сахижа шададаггүй юм.

Уураг тархи соо тохёолдодог тиимэ хубилалтанууд дээрэһээ ямар үрэнүүд гарадаг бэ? Хэзээ нэгэтэ тохёолдоһон аад, мартагдашаһан юумэн гэнтэ дахинаа ухаанда хүсэтэйгөөр ороходонь хүн тэрэнээ түрүүшынхидээл адли тодоор һанажа болохо юм. Үнгэрэгшэ үдэр үзэһэн зүйлнүүд дахин гэнтэ ойндо ородог, тиигээд уураг тархи дотор үлэһэн урдын дурасхалнуудтай элдэбээр холболдожо, зүүдэнэй түлэбынь болодог байха юм. Гэбэшье, тиимэ дурасхалнууд юрэ бусын, һэргэлэн ябахадаа һанадагтал бэшэ байдаг. Тэдэ хадаа гадаадын үзэгдэлнүүдээр найруулагдадаггүй, зүндөө бүрилдэдэг юм. Тиимэһээ бодото удхашанар ба бодото холбоонуудайнгаа шэнжээр бэшэ, харин тушаан болоһон юрэнхы холбогдол ба сэдьхэлдэ ороһон зүйлнүүдэй түһөөгөөр холбогдон үлхэгдэдэг. Унтажа хэбтэһэн нэгэ хүнэй хүлэйнь һүеыдэ халуун үһатай бутылка няажа, зүүдэлүүлһэн байгаа. Тэрэ хүн хадаа уулануудые дабаха зуураа, дэлбэржэ байһан вулкан дээрэ орошоод, хайламал нүрма дээгүүр ишэ тиишэ гүйжэ зүүдэлһэн байба. Энээн дээрэһээ харахада, зүүдэлдэг шалтагаанууд тон эли болоно. Хүлэйнгөө һүеын халахада, ваннада орохо, халуун элһэн дээрэ бэеэ шараха мэтэһээ дулдыдан сэдьхэлдэ ороһон хүушанай бүхы нөөсэ мэдэрэлнүүд элсэжэ, зүүдэн болоһон байна.

Хүнэй хэзээдэ нэгэ бэсэрээ үзэһэниинь заабол һанагдадаг бэшэ, мүн хэзээ нэгэтэ дуулаһан гү, али уншаһан (жэшээнь: халуун нүрма тухайда уншаһан дуулаһан) зүйлнүүд һанагдажа, зүүдэн болодогшье байха юм.

Зүүдэлэлгын онсо зүйлынь юуб гэбэл: үни үзэһэн зүйлнүүд уураг тархи соо холисолдожо, юрэ һайхан гү, али муухай үзэгдэлнүүдэй эмхи гуримгүйгөөр баhсарха боломжонууд гарана.

Зүүдэнэй үүдэхэ нүхэсэлынь гансашье газаахи үзэгдэлнүүдһээ үндэһэлдэг бэшэ юм. Энэ хадаа мүн баһа хүнэй бэеын али нэгэн органһоо гараһан мэдэрэлнүүдшье байжа болохо. Жэшээлхэдэ, бэеын нэгэ тээ ямар нэгэн шарха байһаа шалтагаалан элдэб янзын зүүдэнэй эхин үүдэжэ болодог.

Мэдээжэ нэгэ ушарые абажа үзэе. Эдижэ байһан эдеэндээ (зүһэм хилээмэндэ, яһанда, халбагадашье) хаханаб гэжэ нэгэ хүн хэдэн һара соо үргэлжэ зүүдэлдэг байба. Хожомынь элирхэдэз, тэрэ хүнэй бахалууртань ехэ үбшэнтэй хабдар гараһан байгаа. Эдэ зүүдэнүүдэй шалтагааниинь дээрэ хэлэгдэһэн байха. Хабдар эхилжэ байхадаа, газаа талаһаа ородог мэдэрэлнүүдтэ булигдажа үбшэниинь мэдэгдэдэггүй байба. Гэхэ зуура, газаа талаһаа ородог мэдэрэлнүүдэй үгы боломсоор бахалзууртай холбоотой бүхы мэдэрэлнүүд элитэ гаража, үбшэниинь мэдэгдэһэн байна.

Үзэгдөө харагдаагүй юумэнүүд гэнтэ зүүдэндэ үзэгдэдэг ушар хадаа тэдэнэй юун дээрэ үндэһэлэн үүдэдэгые мэдээгүйһөө болодог байна. Манай организм болбол олон мянган үзэгдэлнүүд ба мэдэрэлнүүдэй гараха үндэһэниинь болоно, харин тиихэдэ байгаалиһаа, манай һанал бодолһоо үүдэдэг мэдэрэлнүүд бүри олон байха юм.

Тиин, зүүдэнэй үүдэхын тулада хоёр гол услови хэрэгтэй: ухаан бодолые хинан шалгажа байдаг газаахи үзэгдэлнүүдһээ хагасаха ба мэдэрэлнүүдэй һудалнуудтахи зохилдолой тусхайта забһар соо тогтон хадуугдаха ябадал болоно.

Эдэ условинууд имагтал нойр соо ходоо бии болодог гү? Эдэ условинууд ондоо ушарнуудта бүрилдэжэ болохогүй гү? гэһэн асуудал гарадаг.

Иимэ ушарай байжа болохонь магадгүй. Унтаагүй һэргэлэн байхадаашье хүн элдэб һанаа һанаалдаг байха юм. «Агаарта хэрэмүүдые бариха» гэжэ һанабал, байгаалиин бодото байдалтай ямаршье холбоогүй, хооһон бодол болохо бэзэ.

Тэрэшэлэн эсэһэн сусаһан дээрэһээ шалтагаалжа зоригоо буураха гээшэ дэмы айха сэдьхэлээ зобохо ба ушар удхагүй ябадалнуудые гаргалгын шалтагаан боложо магад юм. «Нойрмоглолго» ба һажалаг ушарнууд энээгээр лэ тайлбарилагдана.

«Нойр хүрэнэ» гэһэн Чеховэй рассказ һанагты. Нянька басагахан нойроо хүрэшэһэн байбашье, хөөхэйгөө үлгыдэхэ ушартай байба ха. Нялхаяа һамааруулан унтуулха дуу дуулажа байхадаа, бага наһатай нянька өөрөө нойртодарагдашаба. Һажажа һууһан басаган болбол нялха—минии ажабайдалда һаад татадаг дайсан гээшэ гэжэ нойрмоглоһон байгаа. Тэрэ басаган нойрмог соогоо хөөхэйнгөө амиинь бүтөөгөөд, тэрэ дары ухэһэн шэнгеэр унташаһан байха юм. Энэ ушарта нойрмоглоһон шалтагаан шиидхэхы, һүйтэ үүргэ дүүргэһэн байна.

«Элдэбын һаналтай бэшэ, харин һайн зориг сэдьхэжэ нойрсо»—гэжэ эртэ урда сагай оюутан захидаг байгаа.

Уураг тархиин хүдэлмэриин бүхы орёо нарин механизмые бүгэдыень мэдэнэбди гэжэ хэлээ һаа алдуутай болохо гээшэ. Гэбэшье, эрдэм ухаан болбол нойрой бүхы «нюуса» зүйлнүүдые бүрин тайлбарилжа мэдэхын тулада бидэндэ шухала үнэхөөр гол зүйлнүүдые зүбөөр олгоо гэжэ хэлэжэ шадаха байнабди.

Энэ замаар туйлагдаһан шэнжэлгы ухаанай тайлбаринуудай ехэнхиень манай Эхэ ороной гайхамшагта патриот, түгэлдэр эрдэмтэ Иван Петрович Павловай байгуулһан манай ородой физиологическа һургуули нээгээ гэжэ омгорхон хэлэхэ эрхэтэй байнабди.

Профессор П. АНОХИН.

„Б.-М. Үнэнэй" материалаар хэмжээ абтаба

«Зэдэдэ агротехникые хазагайруулна» гэһэн статья манай газетын майн 5-най номерто толилогдоһон байгаа. Тиин, энээн соо дурсагдаһан бүхы баримтанууд элиржэ, гэмтэ нюурнуудтань хэмжээ абтаба гэжэ Зэдын аймагай газарай таһаг редакцида мэдээсэбэ.

Боргойн сомоной Кагановичын нэрэмжэтэ колхоздо агротехникын эрилтэнүүдые бүдүүлигээр хазагайруулһан баримта тухай түс статья соо бэшэгдэһэн зүйлнүүд бүгэдэ элирэжэ, дээрэхи колхозой түрүүлэгшые тариаанажалай талаар орлогшо ВКП(б)-гэй гэшүүнэй зэргэһээ гаргагдаба.

Тэрэшэлэн Баянай сомоной Чапаевай нэрэмжэтэ колхозой тракторна отрядай бригадир Баладин гэгшэ сүүдтэ үгтөө. «Галын Очи» колхозой тариаанажалай нэгэдэхи бригадын бригадир Балдановта выговор соносхогдоһон байна.

Б. Базарон

Сагаан-шулуун

Сагаан шулуу харахадаа
Саарһан гэжэ һанаа гү?
Эртэ сагта һууһан хүн
Эндэ юугээ бэшэһэн юм...
Барга хуушан нэгэ үедэ
Баралан шууян түүрээһэн;
Эбэр номоной хүбшэдэ
Эрхын шадал туршаһан—
Дам үгэдэ түүхэтэй
Дайдын хэһэг гэхэ юм.
Хана сагаан шулуунда
Халта зурамал байха юм.
Зурагтай шулуунай бооридо
Зүнай лагерь байралдаг,
Залгаа сэргэ бодхооһон
Захаһаа тэндэ ондоохон.
Хүбшэ шэбэрэй тамшааһан
Хүдэр номоной шандааһан,
Мүнөө хэндэш гайхалгүй
Музейн эдлэл болоо бэзэ.
Үе залгаһан хүбшэргы
Үгэ хэлсээ холбуулна.
Шабын түмэр шандааһан
Шаажан бортого шааюулна.
Бэшэгтэй сагаан-шулуу
Бүһэлэн тойрон эрьежэ
Хагдан шара толгойтой
Хадын бүргэд халмадна.
Эртэ сагай экземпляр
Элэб гэжэ эшхэрнэ.

ХИЛЫН СААНА

БЕЛЬГИДЭХИ ПОЛИТИЧЕСКЭ БАЙДАЛ

БРЮССЕЛЬ, июлиин 7. (ТАСС). Министрнүүдэй совет июлиин 5-да тогтоол гаргажа, король тухай асуудалай шиидхэбэриие саашаданъ орхижо болохогүй гэжэ тэмдэглэбэ. Тиимэ дээрэһээ корольдо делегаци эльгээхэ хэрэгтэй гэжэ шиидэә. Тэрэ делегаци хадаа гүрэмнай һонор тодо политикатай байха ябадалые эрижэ байна, энэ һонортхолго оруулха конституционно гансахан лэ аргань хадаа—парламент дээрэ тэрэ асуудалые үргэн ниитээр зүбшэн хэлсэхэ ябадал болоно гэжэ корольдо дуулгаха юм.

Энээн тухай «Пепль» гэжэ газетэ үсэглэдэр мэдээсээ. Премьер Ван Акер, юстициин министр Дебю де Варнаф ба кассационно сүүдэй генеральна прокурор Корнил гэгшэд корольтой хөөрэлдөө хэхын тула үглөөдэр Зальцбург (Австри) ниидэжэ ошохонь гэжэ тусхайта зарлагдаһан байгаа. Тэрэ һүни социалистическэ партиин бюрогой тогтоол тунхаглагдажа, тэрээн соонь парламентые энэ дары татаха гэһэн эрилтэ табигдана. Энэ эрилтые либералнууд ба коммунистнууд дэмжэхэ байһандань ямаршье һэжэг түрэнэгүй. Тиигээд байхада, хэрбээ тушаалһаа бууха тухай демократическа блогой эрилтые дүүргээгүй юм хадань, немецкэ эзэмдэлгын үедэ королиин хайшан гэжэ ябаһан тухай бүхы асуудал парламент дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ гэжэ король мэдэхэ болоно.

БРЮССЕЛЬ, июлиин 7. (ТАСС). Король хадаа тушаалһаан гараха ябадалһаа арсажа, энэ асуудал тушаа арад зонһоо һуража үзэхэ ябадал эмхидхэхыень правительстводa дурадхана, иимэ һуралга хэтэрэнь орон нютагтаа бусажа ерэхэгүйб гэһэн тухай мэдээсэл тодоруулагдаба. Король хадаа хилын саада тээ байгаад правительство бии болгохо һанаатай гэжэ «Либр Бельжик» гэжэ газетэ бэшэнэ. Хэрбээ Ван Акерай правительство хадаа энэ мэдүүлгэ хүлеэжэ абахаяа арсаа хадань, тэрэ газетын хэлэһэнэй ёһоор, король болбол өөрыень гаргажа, ондоо правительство томилхо бололтой.

ПАРИЖ, июлиин 7. (ТАСС). Бельгийскэ парламент удаадахи долоон хоног соо татагдажа, эгээл түрүүшээр король тухай асуудал шиидхэглэхэ юм гэжэ Брюссельһээ абаһан мэдээсэл соогоо Франс Пресс агентство бэшэнэ.

КАНАДА БОЛБОЛ НАЦИОНАЛЬНА НЭГЭДЭЛЭЙ ПОЛЬСКО ПРАВИТЕЛЬСТВЫЕ ТООБО

ОТТАВА, июлиин 7. (ТАСС). Канадска правительство хадаа Национальна Нэгэдэлэй Польско Правительствые тоохо гэжэ тогтообо. Национальна Нэгэдэлэй Польско Саг зуурын Правительство хадаа Крымскэ Конференциин шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан байгуулагдаба, тэрэниие байгуулхын тулада польско лидернүүдэй хоорондо ба тэрэшэлэн тэдэ лидернүүд болон союзнигуудай комиссиин хоорондо Москва городто зүблөөнүүд болоһон байна гэжэ Канадын премьер-министр Маккензи Кинг гэгшэ хэлэбэ. «Энэ зүблөөнүүдые хэһэнэй эсэстэ Национальна Нэгэдэлэй Польско Саг зуурын Правительство шэнэдхэн байгуулагдажа, тэрэ хадаа Крымскэ Конференцидэ хабаадалсаһан Агууехэ Гурбан державануудаар бэ тэрэшэлэн Францяар тоожо абтаһан байгаа»,—гэжэ Кинг хэлэбэ. Мүнөө үедэ канадска правительство болбол Польшын арадтай эб найрамдалай хани барисаатай болохые хүсэжэ, тэрэниие мүн лэ тоожо абаха гэжэ шиидээд Польшын правительствотай дипломатическа түлөөлэгшэдээр зохихо сагтань һэлгэлсэхэ байһанда найдана гэжэ Кинг хэлээ.

ЧЕРЧИЛЛЬ ФРАНЦИДА ЕРЭЭ

ЛОНДОН, июлиин 7. (ТАСС). Премьер-Министр Уинстон Черчилль «Гурбан ехэшүүлэй» Конференциин урда тээ нэгэ хэдэн хоног амархын тула Урда Франци ошохоор Англиһаа мордобо гэжэ информациин английска министерство июлиин 7-ой үдэшэлэн тээшэ мэдээсэбэ гэжэ Рейтер агентство дамжуулна.

ЛОНДОН, июлиин 7. (ТАСС). Премьер-Министр Уинстон Черчилль, госпожа Черчилль гэгшын удашалгэтэйгээр Андай (Урда Франци) ошохо замдаа июлиин 7-до Бордо самолёдоор ерэбэ гэжэ Рейтер агентство Парижһаа дамжуулна.

Харюусалгата редактор
Ц. Г. ГАЛСАНОВ.

РЕДАКЦИ ба ХЭБЛЭХЭ ГАЗАРАЙ АДРЕС: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ. Үнэн). ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора —23. АТС—1-80; зам. ответ. редактора—7-89, ответ. секретаря—3-23; отделов: партийной жизни и промышленности—7-89, сельского хозяйства—6-03. писем и переводов—6-03 (2 зв); объявлений—2-64 (2 зв.).

Н—00394. Типография Государственного газетного издательства при СНК БМАССР. Тираж 5 500.